

Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika, na osnovu člana V stav 4. Aneksa 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini i člana 39. stav 1. Poslovnika o radu Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika, na sjednici održanoj od 28. marta do 1. aprila 2008. godine, donijela je

ODLUKU

I

Historijska građevina – Zgrada zemaljske vlade II (Zgrada Željeznica) u Sarajevu proglašava se nacionalnim spomenikom Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: nacionalni spomenik).

Nacionalni spomenik se nalazi na prostoru koji obuhvata k.č. 1605 (novi premjer), što odgovara k.č. 12 (stari premjer), z.k. uložak broj L/158, k.o. Sarajevo IV, općina Centar Sarajevo, Federacija Bosne i Hercegovine, Bosna i Hercegovina.

Na nacionalni spomenik se primjenjuju mjere zaštite utvrđene Zakonom o provođenju odluka Komisije za zaštitu nacionalnih spomenika uspostavljene prema Aneksu 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini («Službene novine Federacije BiH», br. 2/02, 27/02, 6/04 i 51/07).

II

Vlada Federacije Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: Vlada Federacije) dužna je da osigura pravne, naučne, tehničke, administrativne i finansijske mjere za zaštitu, konzervaciju, restauraciju i prezentaciju nacionalnog spomenika.

Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika (u daljnjem tekstu: Komisija) utvrdit će tehničke uvjete i osigurati finansijska sredstva za izradu i postavljanje informacione table sa osnovnim podacima o spomeniku i odluci o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom.

III

S ciljem trajne zaštite nacionalnog spomenika, na prostoru definiranom u tački I stav 2. ove odluke, utvrđuju se sljedeće mjere zaštite:

- dopušteni su isključivo konzervatorsko-restauratorski radovi, radovi tekućeg održavanja i radovi koji imaju za cilj prezentaciju spomenika, uz odobrenje federalnog ministarstva nadležnog za prostorno uređenje i stručno nadziranje nadležne službe zaštite naslijeđa na nivou Federacije Bosne i Hercegovine;
- prije početka konzervatorsko-restauratorskih radova na objektu potrebno je izvršiti detaljno snimanje stanja objekta, te istraživačke radove koji će obuhvatiti analizu građevinskih materijala i vrstu i ton boja vanjskih zidova fasade;

- projekat konzervatorsko-restauratorskih radova mora biti zasnovan na detaljnom snimanju stanja objekta i treba uključiti metodološki pristup koji će biti usmjeren na zaštitu historijskih vrijednosti objekta;
- obavezno sačuvati izvorni izgled objekta u pogledu obrade arhitektonskih detalja, boje zidova, tretmana fasada, konstrukcije objekta i nagiba krova, te vrste krovnog pokrivača i nije dopuštena promjena stilskih karakteristika uklanjanjem ili dodavanjem pojedinih dekorativnih elemenata i arhitektonskih detalja (kamene i druge plastike –nadvratnika, vijenaca, drvenih konstruktivnih i dekorativnih elemenata i sl.);
- prilikom konzervatorsko-restauratorskih radova koristiti materijale iste kao izvorne, izvorne tehnike obrade materijala;
- izvršiti sanaciju fasada prema unutrašnjem dvorištu;
- projektnom dokumentacijom obraditi dotrajale i oštećene elemente objekta(krov, fasade, horizontalni i vertikalni oluci, itd) i predvidjeti njihovu zamjenu u skladu sa gore navedenim metodama.

IV

Stavljaju se van snage svi provedbeni i razvojni prostorno-planski akti koji su suprotni odredbama ove odluke.

V

Svako, a posebno nadležni organi Federacije Bosne i Hercegovine, kantona, gradske i općinske službe suzdržat će se od poduzimanja bilo kakvih radnji koje mogu da oštete nacionalni spomenik ili dovedu u pitanje njegovu zaštitu.

VI

Ova odluka dostavit će se Vladi Federacije, federalnom ministarstvu nadležnom za prostorno uređenje, nadležnoj službi zaštite naslijeđa na nivou Federacije Bosne i Hercegovine i općinskom organu uprave nadležnom za poslove urbanizma i katastra, radi provođenja mjera utvrđenih u tač. II - V ove odluke i nadležnom općinskom sudu radi upisa u zemljišne knjige.

VII

Sastavni dio ove odluke je obrazloženje sa pratećom dokumentacijom, koje je dostupno na uvid zainteresiranim licima u prostorijama i na web-stranici Komisije (<http://www.aneks8komisija.com.ba>).

VIII

Prema članu V stav 4. Aneksa 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, odluke Komisije su konačne.

IX

Danom donošenja ove odluke, sa Privremene liste nacionalnih spomenika Bosne i Hercegovine (»Službeni glasnik BiH«, broj 33/02, »Službeni glasnik

Republike Srpske«, broj 79/02, »Službene novine Federacije BiH«, broj 59/02 i »Službeni glasnik Brčko Distrikta BiH«, broj 4/03) briše se nacionalni spomenik upisan pod rednim brojem 513.

X

Ova odluka stupa na snagu danom donošenja i objavit će se u »Službenom glasniku BiH«.

Ovu odluku Komisija je donijela u sljedećem sastavu: Zeynep Ahunbay, Amra Hadžimuhamedović, Dubravko Lovrenović, Ljiljana Ševo i Tina Wik.

Predsjedavajuća Komisije

Amra Hadžimuhamedović

Broj: 06.2-2-248/07-5
29. marta 2008. godine
Sarajevo

O b r a z l o Ź e n j e

I – UVOD

Na osnovu člana 2. stav 1. Zakona o provođenju odluka Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika, uspostavljene prema Aneksu 8 Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, »nacionalni spomenik« je dobro koje je Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika proglasila nacionalnim spomenikom, u skladu sa članovima V i VI Aneksa 8 Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, kao i dobra upisana na Privremenu listu nacionalnih spomenika Bosne i Hercegovine (»Službeni glasnik BiH«, broj 33/02), sve dok Komisija ne donese konačnu odluku o njihovom statusu, a za što ne postoji vremensko ograničenje i bez obzira da li je za dotično dobro podnesen zahtjev.

Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika donijela je odluku o stavljanju **Zgrade zemaljske vlade II (Zgrade željeznica)** u Sarajevu na Privremenu listu nacionalnih spomenika BiH, pod rednim brojem **513**.

U skladu sa odredbama zakona, a na osnovu člana V stava 4 Aneksa 8 i člana 35 Poslovnika o radu Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika, Komisija je pristupila provođenju postupka za donošenje konačne odluke za proglašenje dobra nacionalnim spomenikom.

II – PRETHODNI POSTUPAK

U toku vođenja postupka izvršen je uvid u:

- podatke o sadašnjem stanju i namjeni dobra, uključujući i opis i fotografije, podatke o oštećenjima u toku rata, podatke o intervencijama i radovima na dobru, itd.,
- uvid u sadašnje stanje objekta,
- kopiju katastarskog plana,
- historijsku, arhitektonsku ili drugu dokumentarnu građu o dobru, koja je data u popisu korištenja dokumentacije u sklopu ove odluke.

Na osnovu uvida u prikupljenu dokumentaciju i stanje dobra, utvrđeno je sljedeće:

1. Podaci o dobru

Lokacija

Zgrada zemaljske vlade II (Zgrada željeznica) u Sarajevu je slobodnostojeći objekat čije su tri fasade orijentirane na: sjeverna fasada objekta prema ulici Maršala Tita, istočna fasada prema ulici Branislava Đurđeva, a zapadna prema ulici Musala, dok je četvrta (južna fasada) orijentirana prema parku Mirze Delibašića i Davorina Popovića (Mis Irbina ulica). Na objektu se nalaze dva glavna ulaza (jedan za Ministarstvo vanjskih poslova Bosne i Hercegovine a drugi za Direkciju željeznica Federacije Bosne i Hercegovine. Oba ulaza su sa ulice Musala broj 9.

Nacionalni spomenik se nalazi na lokaciji koja obuhvata k.č. broj 1605 (novi premjer), što odgovara k.č. broj 12 (stari premjer), k.o. Sarajevo IV, upisanoj u z.k.

uložak broj L/158, općina Centar Sarajevo, Federacija Bosne i Hercegovine, Bosna i Hercegovina.

Historijski podaci

U periodu austrougarske uprave u Bosni i Hercegovini od 1878. do 1917. godine Sarajevo je doživjelo preobražaj u moderan evropski grad. Sarajevo je bio centar Zemaljske vlade, Vrhovnog suda, glavnih institucija vjerskih zajednica . U Sarajevu su uspostavljene institucije kao što su Zemaljski muzej, Zemaljska bolnica, Direkcija bosanskohercegovačkih željeznica, Zemaljska finansijska direkcija, bosanskohercegovački Sabor i druge. U modernizaciji Sarajeva značajnu ulogu su imali Zemaljska vlada i Gradsko poglavarstvo.

Zalaganjem Zemaljske vlade podignute su zgrade Zemaljska vlada, Šerijatska sudačka škola, gimnazija i učiteljska škola, Zemaljska bolnica, Zemaljska štamparija, sudska palata, Zemaljski muzej, tvornice duhana i ćilima, zgrada filijale Austro-ugarske banke, izgrađen je gradski park, podignuti brojni objekti vojnog karaktera itd. Veoma značajna bila je i građevinska aktivnost sarajevske općine, koja je omogućila regulaciju Miljacke, izgradnju vodovoda, kanalizacije, javne rasvjete, gradskog tramvaja, kolodvora, gradske tržnice, gradske vijećnice.

U Sarajevu, prvi administrativno-upravni objekti grade se kao monumentalni objekti u neorenesansnom stilu. *Forme razvijenog i kasnog renesansa primjenjivane su u raznovrsnim oblicima i složenijim kompozicijama. Najljepši primjeri ostvareni su na javnim objektima zemaljskog i univerzalnog značaja* (Kurto, 1997. str. 52).

Zgrada Zemaljske vlade I u Sarajevu prvobitno je imala 3.082 m² a sastojala se od podruma, prizemlja i dva sprata. Treći sprat je dograđen 1911. godine. Projektant je bio arhitekt Josip Vancaš, a zgrada je građena u periodu od 1884. do 1886. godine. Izvođač radova je bio Karlo Švarc iz Beča, a cijena radova je iznosila 840 000 kruna. Zgrada Zemaljske vlade I ima tipične odlike renesanse firentinske palače. Danas je tu sjedište Predsjedništva Bosne i Hercegovine.

Zbog povećanja obima posla i samim tim povećanjem broja službenika centralnih organa vlasti, austrougarska uprava u Sarajevu je morala nakon deset godina od izgradnje prve vladine zgrade, sagraditi novu zgradu.

Zgrada Zemaljske vlade II izgrađena je 1896. godine kao Druga vladina palača sa korisnom površinom od 2300 m². Izgradnja ovog objekta iznosila je 732 000 kruna. Objekat se nalazi u neposrednoj blizini Zgrade zemaljske vlade I. U prvim varijantama projektovana je kao Zemaljska štamparija, zemaljski ekonomat i građevinska direkcija. Projekat je izradio Carlo Panek¹, arhitekt građevinskog

¹ Carl Panek Rođen je u Misteku, 11.06.1869. Godine 1883. je završio tehničku školu u Beču, arhitektonski odsjek. Radio je u Sarajevu u građevinskom odjeljenju Zemaljske vlade, odsjek visoke gradnje. Predavao je na Državnoj tehničkoj srednjoj školi. Arhitekta Carlo Panek je radio više od jedne decenije u Sarajevu i ostavio je veliko i obimno djelo. Njegovi projekti odnose se na banjski kompleks Ilidža i Vrelo Bosne. Gotovo u svim djelima on interpretira sigurno i odmjereno različite razvojne faze neorenesansne arhitekture. Većina njegovih objekata odnosi se na objekte javnog karaktera, koje uglavnom rješava kao slobodnostojeće, čime još više dolazi do izražaja konzistentna forma renesansne palače. Ista rješenja daje i na školskim objektima, a najbolje ostvarenje tipa renesansne palače je Zgrada direkcije željeznica, nekadašnja vladina druga palača. Ovdje upravo dolazi do izražaja njegovo perfektno poznavanje neorenesansne arhitekture, tako da se glavno pročelje ove zgrade, unatoč naknadnoj dogradnji kata nad krilnim dijelovima i danas može smatrati najljepšim primjerom pseudorenesansne arhitekture u

odjeljenja Zemaljske vlade, i to prvi 1895. i drugi 1896. godine. Carlo Panek je imao zadatak da svoju zamisao uskladi sa projektom Zgrade Zemaljske vlade I. Koristeći iste ili slične elemente kao što su bili izrađeni na Zgrada Zemaljske vlade I (rustiku, jednodjelne ili dvodjelne prozore s arhivoltama), arhitekta Carlo Panek je postigao bliskost u izrazu sa prvom zgradom. Slijedio je duh renesansnih firentinskih palača, a imao je osjećaj za doziranje plastično-ekspresivnih komponenti u odnosu na originalnu renesansnu arhitekturu i u odnosu na Zgradu Zemaljske vlade I.

Carlo Panek je ovom zgradom ostvario jedno od svojih najboljih projekata u Bosni i Hercegovini. Godine 1930. dograđen je i treći sprat na ovom objektu.

U SFR Jugoslaviji tu je bila smještena direkcija željeznica i zgrada se zvala Zgrada direkcije državnih željeznica. U toku rata 1993-1994 godine jedan dio objekta je dat na korištenje Ministarstvu vanjskih poslova BiH a drugi dio koristi Direkcija željeznica Federacije Bosne i Hercegovine. Imovinsko-pravni odnosi oko vlasništva zgrade između ove dvije institucije nije riješen, tako da je postupak u toku.

Godine 1905. sagrađena je Treća vladina zgrada, i to u neposrednoj blizini prve zgrade². (Krzović, 1987. Str. 20,21)

2. Opis dobra

Zgrada željeznica u Sarajevu je objekat građen u duhu historicizma, u neorenesansnom stilskom izrazu, kako je građena većina reprezentativnih objekata tog perioda u Austro-Ugarskoj monarhiji.

Zgrada željeznica predstavlja tipičan primjer neorenesansne palače sa oplatom od kvadarske rustike (bosažima).

Objekat Zgrada željeznica je slobodnostojeći objekat koji se sastoji od suterena, prizemlja i tri sprata. Objekat je prvobitno imao suteran, prizemlje i dva sprata, a treći sprat je dograđen 1930. godine. Ova dogradnja je izvedena uz poštivanje ritma i proporcije objekta.

Osnova objekta je četvorougona, trapezoidnog oblika. Dužina južne fasade objekta iznosi cca 33 m, dužina sjeverne fasade iznosi cca 37 m, dužine istočne i zapadne fasade iznose 73 m. U sklopu objekta, u njegovom centralnom dijelu se nalaze dva unutrašnja dvorišta (sjeverno i južno) pravougaonog oblika čije dimenzije iznose cca 12 m. Unutrašnja dvorišta imaju ulogu svjetlarnika.

Suterenski prostor zauzima kompletnu površinu objekta i u ovom prostoru su smješteni depoi. U jednom dijelu suterena je smješten restoran Direkcije željeznica Federacije BiH u koji se osim iz objekta može ući i direktno iz ulice Branislava Đurđe.

Na etažama prizemlja i etažama spratova smješteni su kancelarijski prostori, sale za sastanke i prijeme, sanitarni čvorovi, holovi i hodnici za horizontalnu komunikaciju, kao i stepeništa za vertikalnu komunikaciju. Kancelarije i saloni su smješteni uz vanjske zidove objekta, a hodnici preko kojih je ostvarena horizontalna komunikacija su smješteni u centralnom dijelu objekta uz svjetlarnike. U objektu postoje tri dvokraka stepeništa preko kojih je ostvarena vertikalna komunikacija u objektu. Jedno stepenište je smješteno na sjevernom dijelu objekta, drugo stepenište se nalazi između dva svjetlarnika, a treće u južnom dijelu objekta. Sanitarni čvorovi

Sarajevu. Carlo Panek je jedan od arhitekata koji projektuju objekat kasarne na Bistirku. U krugu kasarne „Maršal Tito“ izradio je projekat za dva paviljona u neorenesansnom stilu. Carlo Panek je pobornik renesansnog izraza i jedini izuzetak čini na projektu Franjevačkog samostana u Sarajevu, koji je izrađen u duhu neogotičke arhitekture. Arhitektura historicizma Carla Paneka pokazuje vrhunske kvalitete, a njegovo najzanimljivije projektirano djelo u Sarajevu je Bosanski paviljon za svjetsku izložbu u Parizu 1900. godine za koje je dobio priznanja i nagrade. Panek je bio aktivan član Tehničkog kluba u Sarajevu.

² Zgrada današnje Općine Centar i Kantona Sarajevo

se nalaze na svakoj etaži i smješteni su u neposrednoj blizini stepeništa, a druga dva stepenišna kraka i sanitarije se nalaze bočno, sa druge strane svjetlarnika. Visina stropa suterena iznosi cca 3.00 m. Visine stropova prizemlja, prvog i drugog sprata iznose cca 5.00 m, a visina trećeg sprata iznosi cca 3.70 m. Danas je zgrada pregrađena na dva prostora, jedan u kojem je smješteno Ministarstvo vanjskih poslova BiH i drugi u kojem se nalaze prostorije Direkcije željeznica Federacije BiH.

Fasade Zgrade željeznica proporcionirane su u skladu sa renesansnim principima proporcioniranja. Obrađene su fasadnim kvaderima - bosazu, a glavna fasada objekta nije usmjerena prema Titovoj ulici, već prema zapadu, prema ulici Musala i današnjoj zgradi Predsjedništva Bosne i Hercegovine. Zapadna fasada istaknuta je plitkim centralnim rizalitom. Ova fasada je ujedno i glavna, ulazna fasada. Na središnjem, centralnom dijelu fasade koji je izvučen iz ravni zida za cca 1 m, u prizemlju se nalaze dvoja ulazna vrata i devet pravougaonih dvokrilnih prozora. Na dijelovima fasade koja nije istaknuta nalazi se još 4 prozora istih dimenzija sa obje strane. Vrata su masivna, izrađena od drveta čija visina iznosi cca 3 m. Prozori suterena i prozori ostalih spratova se nalaze u istoj osovini kao i prozori prizemlja. Prozori prvog i trećeg sprata su lučno završeni biforama, a prozori prizemlja su pravougaonog oblika, dok su prozori drugog sprata lučno završeni bez bifora. Svi prozori etaža su međusobno odijeljeni vijencima, s tim da je vijenac između drugog i trećeg sprata naglašeniji. Krovni vijenac iznad trećeg sprata je dodatno dekorisan konzolama.

Na etaži prizemlja sjeverne fasade (fasada prema ulici Maršala Tita) se nalazi niz od 10 pravougaonih prozora sa nadsvjetlom, s tim da je 8 prozora ravnomjerno raspoređeno u centralnom dijelu, a 2 se nalaze na bočnim stranama. Na prvom spratu raspored i broj prozora je isti, s tim što su centralni prozori lučno završeni biforama, a bočno su dvokrilni prozori lučno završeni. Na drugom i trećem spratu se nalazi po 10 dvokrilnih lučno završenih prozora, koji su raspoređeni na isti način kao i prozori prethodnih etaža. Svi nizovi prozora su međusobno odijeljeni vijencima, s tim da je vijenac između drugog i trećeg sprata naglašeniji.

Fasada trećeg sprata se razlikuje svojom obradom od ostalih fasada objekta, nije obrađena kvaderskom rustikom. Fasada je malterisana i bojena svijetlo oranž bojom. Samo zapadna fasada treće etaže je dekorisana pilastrima koji su postavljeni između prozora.

Kao i sve firentinske palače, fasada Zgrade željeznica je vertikalno raščlanjena uskim vijencima u visini parapeta sa veoma bogatim i istaknutim strešnim vijencem iznad drugog sprata.

Materijali od kojih su građeni objekti u austrougarskom periodu su uglavnom proizvedeni industrijski i odlikovali su se visokom kvalitetom izrade. Osnovni materijali za izgradnju bili su: kamen, opeka, crijep, željezo, eternit, drvo i lim. Kamen je korišten kao lomljenik u temeljima sa malterom. Korišten je za izradu vanjskog i unutrašnjeg stepeništa. Objekat Zgrade željeznica projektovan je i izveden u masivnom konstruktivnom sistemu, uz korištenje tradicionalnih materijala. Osnovni konstruktivni sistem Zgrade željeznica se sastoji od nosive zidne konstrukcije rađene od opeke austrijskog formata, koja je omalterisana produžnim cementnim malterom. Debljine pojedinih zidova su različite: debljina vanjskih zidova objekta iznosi 60 cm. Pregradni zidovi su debljina najčešće 45 cm. Krovna konstrukcija objekta je izrađena od drveta. Krovni pokrivač je izrađen od pocinčanog lima. Lim je korišten za opšave, prozorske klupice i olučne cijevi. Stropna konstrukcija iznad suterena izvedena je od

opečnih blokova. Na ostalim etažama, kod međuspratnih konstrukcija primijenjene su međuspratne konstrukcije izvedene od čeličnih nosača sa ispunom od drveta.

3. Dosadašnja zakonska zaštita

Objekat Zgrada željeznica u Sarajevu je pravno zaštićen Rješenjem Gradskog zavoda za zaštitu spomenika kulture Sarajevo (sadašnji Kantonalni zavod za zaštitu i korištenje kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa), pod brojem: MK-516/76 od 16.11.1976. godine.

Prostornim planom Bosne i Hercegovine iz 1980. godine, Zgrada željeznica u Sarajevu je bila valorizirana kao spomenik I kategorije pod nazivom Zgrada Direkcije Željeznica u Sarajevu.

Objekat Zgrada željeznica u Sarajevu se nalazi na Preliminarnoj listi Nacionalnih spomenika pod brojem 513, pod imenom Zgrada željeznica u Sarajevu.

4. Istraživački i konzervatorsko-restauratorski radovi

Na Zgradi željeznica je 1930. godine dograđen treći sprat. Nakon toga nemamo podataka o restauratorskim radovima.

U dijelu objekta koji koristi Ministarstvo vanjskih poslova BiH (južna strana objekta) su vršene građevinske intervencije u nekoliko navrata, 1997. i 2007. godine. Godine 2007. rađeni su limarski radovi, izvršena je zamjena gotovo čitavog limenog pokrivača na krovu i izgrađen je lift. Izgrađen je recepcijski prostor u suterenu u koji se ulazi od strane parka.

Kantonalni zavod za zaštitu kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa Sarajevo izradio je Objekat direkcije željeznica Federacije BiH Sarajevo, Projekat rekonstrukcije fasada, jula 2005. godine.

Sada se izvode interventni radovi na fasadi objekta.

5. Sadašnje stanje dobra

Oštećenja su posebno izražena na horizontalnim vijencima objekta, i to na krovnom vijencu. Zbog velikih oštećenja na vijencima i materijalu koji sa njih otpada i ugrožava sigurnost pješaka, građevinska inspekcija je zahtijevala da se izvrše hitni sanacioni radovi na fasadi objekta. Velika oštećenja su nastala i na fasadnim kvaderima-bosažu. Osim faktora vremena i negativnog uticaja atmosferalija velika oštećenja su nastala usljed ratnih djelovanja u periodu 1992-1995. godine. Oštećenja su vidljiva na čitavoj površini fasade i to tako što su fasadna boja i malter otpali. Posebno su u lošem stanju fasade unutrašnjih dvorišta objekta. Vidljiva su i oštećenja izazvana gelerima granata, a naročito su vidljiva oštećenja plastike na doprozornicima, kao i oštećenja na limovima. Originalna stolarija je u prilično dobrom stanju.

6. Specifični rizici

Nepoduzimanje mjera održavanja.

III - ZAKLJUČAK

Primijenjujući Kriterije za donošenje odluke o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom («Službeni glasnik BiH», br. 33/02 i 15/03), Komisija je donijela odluku kao u dispozitivu. Odluka je zasnovana na sljedećim kriterijima:

A. Vremensko odredjenje

B. Historijska vrijednost

C. Umjetnička i estetska vrijednost

- i. Kvalitet obrade,
- ii. Kvalitet materijala,
- iii. Proporcije,
- iv. Kompozicija,
- v. Vrijednost detalja,
- vi. Vrijednost konstrukcije.

D. Čitljivost

- i. Djelo značajnog umjetnika ili graditelja,
- v Svjedočanstvo o tipičnom načinu života u određenom razdoblju

E. Simbolička vrijednost

F. Ambijentalna vrijednost

- i. Odnos oblika prema ostalim dijelovima cjeline,
- ii Značenje u strukturi i slici grada
- iii Objekat ili grupa objekata je dio cjeline ili područja

G. Izvornost

- v Položaj i smještaj u prostoru

H. Jedinstvenost i reprezentativnost

- i. Vrhunsko umjetničko ili arhitektonsko djelo,
- ii. Djelo vrhunskog umjetnika ili graditelja.

I. Cjelovitost

- iii Zaokruženost cjelovitost(kompletnost)

Korištena literatura

U toku vođenja postupka proglašenja dobra Zgrada željeznica u Sarajevu nacionalnim spomenikom BiH, korištena je sljedeća literatura:

1973., A. Bejtić, „Ulice i trgovi Sarajeva“, str. 245., Muzej grada Sarajeva, Sarajevo.

1985. Skarić, Vladislav, Izabrana djela, knjiga II, Prilozi za istoriju Sarajeva, str. 64-65., Veselin Masleša, Sarajevo, 1985.

1987., Ivan Štraus, "15 godina bosanskohercegovačke arhitekture 1970/1985, prilog za istoriju arhitekture Jugoslavije" , Svjetlost Sarajevo.

1988., Grupa autora, knjiga „Graditelji Sarajeva“, Radio Sarajevo III program, Sarajevo

1988., B. Spasojević: „Arhitektura stambenih palata austrougarskog perioda u Sarajevu“, Svjetlost, Sarajevo.

1992., M. Prstojević, „Zaboravljeno Sarajevo“, Ideja, Sarajevo.

1997., Kurto, Nedžad, Sarajevo 1492-1992., Oko, Sarajevo, 1997.

1998., Kurto, Nedžad, Arhitektura Bosne i Hercegovine – Razvoj Bosanskog stila, Kulturno naslijeđe, Sarajevo, 1998.

2004., Krzović, Ibrahim, Arhitektura secesije u BiH, Biblioteka Kulturno naslijeđe, Sarajevo 1987.

Nosilac istraživanja i izrade Prijedloga odluke:

*Alisa Marjanović, diplomirani inženjer arhitekture,
saradnik za spomenike graditeljskog naslijeđa
u Komisiji za očuvanje nacionalnih spomenika*